

לרבי ישמעאל (וכן נראית דעת רבי נתן בשבת ע). מדבר הכתוב ביום השבת שבכל השנים, ללמדנו מה חריש רשות אף קציר רשות – יצא קציר העומר שהוא מצוה, שמותר בשבת. יש אומרים שגם לפי תנא זה, מדבר הכתוב גם בשביעית (עפ"י ר"י קורקוס ריש שמיטה ויובל בפירוש השני; שער המלך שם).

ג. לדברי רבי יהודה, שמיטת קרקע (= חזרת שדות לבעליהן. רש"י ועוד. וי"מ שמיטת קרקע מעבודה וי"מ שמיטת כספים) וכן תקיעת שופר אינן מעכבות, שגם אם לא שמשו קרקעות ולא תקעו – חל היובל לאסור עבודת הקרקע (ראשונים. וע' טורי אבן ועוד). יובל הוא תהיה לכם מכל מקום, אבל שילוח עבדים מעכב (יובל הוא). ומקרא נדרש לפניו – וקראתם דרוך (= חירות) בארץ לכל ישיביה יובל הוא). ולדברי רבי יוסי, שמיטת (= החזרת) קרקעות ושילוח עבדים אינן מעכבות אבל תקיעה בשופר מעכבת (יובל הוא). ומסתבר לדרוש על שופר שאי אפשר לעולם בלא תקיעת שופר אבל אפשר לעולם בלא שילוח עבדים. ועוד שתקיעת שופר מסורה לבית דין). וחכמים אומרים: שלשתם מעכבים (יובל הוא). ומקרא נדרש לפניו ולפניו פניו ולאחריו).

א. הלכה כחכמים (רמב"ם שמיטה י, ג; ריטב"א ועוד).
ב. ספירת השנים וקידוש בית דין את היובל – נראה שמעכבים, וכל שלא ספרו וקדשו – לא קדש היובל (עפ"י הגר"ח הלוי שמיטה י, ה בדעת הרמב"ם. ונו"ג שם בדעת הראב"ד. וע"ע משך חכמה ריש בהר ד"ה ובתו"כ; חזו"א קלט, א).

ד. דרשו חכמים מיתור יובל הוא תהיה לכם ללמד שנוהג אפילו בחו"ל (ואף רבי יוסי שדרש הכתוב לדבר אחר מודה לדין זה. ושמו מוציאו מכתוב אחר. תוס'). וזה שנאמר בארץ, ללמד שנוהג בחו"ל רק בזמן שנוהג דרוך בארץ.

כתב בספר החינוך (שלא) שאעפ"י שמצות יובל נהגת גם בחו"ל, תקיעת שופר נהגת בארץ בלבד. יש מי שפירש הטעם מפני שנאמר תעבירו שופר בכל ארצכם – ולא בחו"ל (עפ"י טורי אבן). וע"ע במנ"ח ובדברי המאירי מו"ק ב:.

ספירת שנת היובל כראשונה לסדר הבא – יתבאר א"ה בנדרים סא.
אכילה בערב יום הכפורים – ביומא פא.

דפים ט – י

יג. הנוטע נטיעה בסוף השנה – מה דינו לענין שביעית [כשנוטע ערב שביעית] ולמנין שנות ערלה?

הנוטע, המבריך (באופן שנפסק היחור מהאב ונחשב כאילן בפני עצמו. עפ"י תוס') או המרכיב (כגון שהרכיב עץ פרי על אילן שנטעו לסייג ולקורות הפטור מערלה (ערמב"ן ושר"ד). ויש אומרים אף יחור שהרכיב באילן וקן נתחייב בערלה. ע' בירושלמי ערלה א, ב ובמפרשים. וע"ע מנחת שלמה סט עא, ט) שלשים יום לפני ראש השנה – עלתה לו שנת ערלה וכשיגיע ראש השנה מונה לה שנה שניה. הפירות שחנטו לאחר השנה השלישית, בין תשרי לט"ו בשבט (ולבית שמאי רק עד אחד בשבט. ע' טו"א) – הרי הם פירות ערלה שהרי כבר אינה 'נטיעה' אלא 'אילן' וראש השנה לאילן הוא בט"ו בשבט. ולאחר ט"ו בשבט הרי הם רבעי עד ט"ו בשבט הבא (יהיה לכם ערלים לא יאכל – ובשנה הרביעית... ובשנה החמישית – פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי).

קה

יש סוברים (וכן מדייקים מרש"י), שזה שאסור עד ט"ו בשבט אמור רק באילן שנטעו שלשים יום קודם ראש השנה, שהקלנו עליה בתחילתה להחשיב לה שלשים יום כשנה, אבל נטע פחות מל' יום, מחשבים שלש שנים מיום ליום והפירות שחנטו לאחר מכן מותרים ואין מתחשבים בט"ו בשבט.

ויש חולקים וסוברים שלעולם מסתיימת השנה בט"ו בשבט (הרו"ה. וערא"ש ערלה ט). וברמב"ם (מעשר שני ט,ט) מבואר ששלשה מנינים הם: נטע שלשים יום קודם ר"ה – אין הפירות מותרים משום ערלה אלא בט"ו בשבט של שנה רביעית. נטע בתוך ל' יום סמוך לראש השנה – אסור עד אחד בתשרי הרביעי. נטע מאחד בתשרי ועד ט"ו בשבט – מונה לו מיום ליום [מיום הקליטה (כסף משנה) או מיום הנטיעה (עפ"י הגר"א יו"ד רצד סק"ג)]. נטע פחות משלשים יום קודם לראש השנה – לא עלתה לו שנה. וזו שיטת רבי אלעזר ששלשים יום בשנה חשובים שנה, אבל לרבי מאיר אפילו יום אחד בשנה חשוב שנה. וכן לענין שביעית, הנוטע שלשים יום לפני ראש השנה – מותר (אף לכתחילה מותר ליטע. תוס'). פחות משלשים יום – אסור לקיימה בשביעית.

מבואר בגמרא ששלשים יום הללו נצרכים מלבד זמן קליטת הנטיעה באדמה [שהוא לדברי רבי אלעזר (ור"מ) שלשים יום, ולרבי יהודה שלשה ימים, ולרבי יוסי ורבי שמעון שתי שבתות. רב פסק כרבי יוסי ושמאל כרבי יהודה. יבמות פג.]. ולרבי מאיר, יום שלשים של הקליטה עולה גם למנין השנים, כך שלשיטתו די בשלשים יום בלבד מוזמן הנטיעה לעלות לו שנה.

א. הרמב"ם (שמיטה ג,יא) פסק שלשים יום לתוספת ועוד שתי שבתות לקליטה. ושיטת רבנו תם (דלא כרש"י והרמב"ם) שרק לענין ערלה דרוש זמן קליטה מלבד השלשים, אבל לשביעית, כל שנקלט קודם שנת השביעית מותר לקיימו, ואפילו נטע באיסור בזמן התוספת.

ב. כמובא לעיל, כתב הרמב"ם שבזמן הזה אין איסור בעבודת הקרקע בתוספת שביעית. ודעת החזו"ן-איש (שביעית כב,ה) להקל בזמן הזה בנטיעת אילן סרק סמוך לשביעית, גם אם ייקלט בשנת השביעית [ורק באילן שחייב ערלה אין ליטע סמוך לשביעית אף בזמן הזה, מאחר ומונים לו לשביעית וסוברים שנטעו באיסור]. ובמנחת שלמה (ח"א מה) כתב להוכיח מדברי הראשונים בסוגיתנו שאסור הדבר, ואף באילן סרק.

זריעת ירקות סמוך לשביעית בזמן הזה, כל שייקלטו קודם שביעית – יש להקל, גם אם הצמחים מתחילים לצאת מן הקרקע בשנת השביעית. (עפ"י שבט הלוי ח"ב ר).

ג. יש פוסקים שבורעים זמן הקליטה הוא שלשה ימים ולא שתי שבתות (עפ"י תרומת הדשן – בש"ך יו"ד רצג סק"ב, וערש"ש כלאים ב,ג). ויש חולקים (ע' נקודות הכסף יו"ד שם; דגול מרבבה שם; שו"ת חתם סופר יו"ד ק).

ד. נטע אילן [פרי] באיסור – יעקור. ואפילו נטעו נכרי ללא ידיעת בעל הבית – נראה שצריך לעקור, שאין העקירה מטעם קנס אלא משום שיסברו שנטע בשביעית. (עפ"י שבט הלוי ח"ב רא).

דף י

ק' יד. א. איזה חלק מן השנה נחשב 'שנה' בדיני התורה? והאם יש חילוק בין תחילת השנה לסופה לענין זה?
ב. 'עגלי' 'בן בקר' 'פר' האמורים בתורה – מה גילם?

א. רבי מאיר אומר: יום אחד בשנה חשוב שנה (ויהי באחת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש – נכנס יום אחד בשנה וקראו 'שנה'). רבי אלעזר אומר: שלשים יום בשנה חשובים שנה (בראשון באחד לחדש – נכנס יום אחד בחודש וקראו 'חדש'. וכשם שיום אחד בחדש חשוב חדש, כך חדש בשנה חשוב שנה – חדש למנויו ושנה למנוייה).

מבואר בגמרא שאין הפרש בין תחילת השנה לסופה לענין זה, כגון פר בן בקר כשהתחיל שנתו השלישית נחשב בן שלש שנים. וכן נטיעה שנטעה בסוף השנה, כיון שיצאה השנה עלתה לה שנה.

א. הלכה כרבי אלעזר, ששלשים יום בשנה חשובים שנה (עפ"י רמב"ם מעשר שני ט, ה; ריטב"א). ודוקא שלשים יום, אבל חדש בן כ"ט יום, אפילו הוא שלם – לא (בטו"א ובמנחת שלמה (ח"ג קכ, א) תמהו בטעם הדבר, ובערוך לנר ובהדושים ובאורים פירשו משום 'תפסת מרובה לא תפסת' אין לנו לרבות אלא שלשים יום).

לענין נדרים, לגודר הנאה 'בשנה זו' – מבואר להלן (יב) שהכל מודים שיום אחד נחשב כשנה [שהולכים שם אחר כוונת הגודר]. ולענין שכירות בתים, למשכיר 'לשנה זו' – הכל מודים שפחות משלשים יום אינו נחשב (מפרשים).

המלוה את חברו בסתם, אינו רשאי לתובעו בפחות משלשים יום, ששלשים יום בשנה חשובים כשנה (ע' מכות ג). ויתכן ששם הכל מודים בדבר, כי אף האומר יום אחד בשנה חשוב שנה זהו רק לענין צירוף עם עוד שנים אבל לא בפני עצמו (עפ"י הגר"א נבנצל), ויתכן שתלוי הדבר במחלוקת התנאים, או שמא יש שם לימוד מיוחד (ע' שו"ת שאג"א החדשות יד ובהגהות פורת יוסף מכות שם).

ב. ישנם דברים שצריך להם שנה מלאה, ואף מעת לעת – כגון לענין שנות גדול של תינוק ותינוקת (תוס'. ע' בגדרי הדברים בספר ברכת מרדכי ח"ב לו, ב).

ב. רבי מאיר אומר: כל מקום שנאמר עגל בתורה סתם – בן שנה (עגל וכבש בני שנה. וכשר אף בפחות מבן שנה, ואפילו בתוך ל' – גם למ"ד שלשים יום חשובים שנה. עפ"י ראשונים; חזו"א פרה א, ה. וע' בהגר"א לתוספתא פרה א).

בן בקר (כגון עגל בן בקר) – בן שתים (קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים – השנים לשנים).

פר (ובכלל זה 'פר בן בקר'. רש"י ותוס'. וע' גם חזו"א פרה א, ד) – בן שלש. [לחכמים, בן שלש דוקא, ולרבי מאיר אף בן ארבע בן חמש. רבי יוסי הגלילי אומר: בן שתים. פרה א, ב]. ומקצת מן השנה [יום אחד או שלשים יום] נחשב שנה (הן לענין 'פר' הן לענין 'בן בקר'. חזו"א פרה א, ה) כאמור.

א. אפשר שבגיל הבינים, כגון באותם ל' יום של השנה השלישית, אינו לא כבן בקר ולא כפר (עתוס').

ב. 'איל' האמור בתורה הוא בן שנתיים, והיינו מאז שעברו עליו שלשים יום בשנתו השניה (עפ"י פרה א, ג; רמב"ם מעה"ק א, ד). ולמאן דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה – נקרא 'איל' כשהוא בן שנה ויום אחד (עפ"י טורי אבן בהשמטות).

דפים י – יא

טו. א. באלו תאריכים חלים המאורעות דלהלן? –

בריאת העולם; ירידת המבול; לידת האבות ופטירתם; פקידת שרה רחל וחנה; יציאת יוסף מבית האסורים; ביטול העבודה מאבותינו במצרים; גאולת ישראל העתידה.

ב. מה פירוש הביטויים: עץ פרי – עץ עשה פרי; ירח האתנים; חדש זיו?